

Fig. 268-70.
Tre Typer paa forsømte og glemte Grave: Den ukrudtfyldte, den grusede som Alfavej og den græslagte.
Foto: A. G. 1940.

Vandringsmand paa danske Kirkegaarde

Af Sognepræst, Dr. phil. Axel Garboe

Vi er vist ikke saa faa, der saa vidt muligt aldrig forsømmer en Lejlighed til at standse paa vor Vej gennem en Egn for at gaa ind paa Sognets Kirkegaard, hvadenten det nu er en Landsbykirkegaard, gennem hvis gamle Laage man gaar stille ind, eller det er en Bykirkegaard, man besøger. Altid er der noget at se og noget at modtage i sit Sind, naar man dvæler en Stund i de Dødes Have. Indskrifterne paa Gravene, der gemmer Mennesker, man aldrig mødte, kan ofte have saa meget at sige En rent menneskeligt, og har man lokalhistorisk eller personalhistorisk Sans, forsømmer man alene af den Grund ikke at besøge Landets Kirkegaarde. Men selv om der ikke er noget at hente af den Art paa en Kirkegaard, saa er der altid selve Stedet med Stilhedens og Fortidens Stemmer at lytte til og aandeligt beriges af.

Idet man saaledes gaar ud og ind paa Landets Kirkegaarde, hænder det, at man standser ved en Grav, hvor Græs og Ukrudt breder sig over det hele. Engang passedes denne Grav af kærlige Hænder; endnu kan man i »Urskoven« se en forkrøblet Rose

eller lignende. Men forlængst er de, der brød sig om at passe Graven, borte, og ingen anden gør det. Tristere Syn end saadan en forsømt Grav skal man lede længe efter. . . Var det ikke en Opgave for Stedets Menighed at sørge for at passe og pryde Grave, som ingen andre passer eller betaler for at passe, — en Kærlighedsgerning at øve, indtil det Tidspunkt kommer, da Graven sløjfes?

Men Vandringsmanden standser paa fremmede Kirkegaarde ved andre Grave fra en svunden Tid. Man har af en eller anden Grund ikke nænnet at fjerne Gravmonumentet paa en Grav, som iøvrigt ikke blev holdt vedlige. Saa sløjfede man Graven og fjernede al levende Plantevækst. En gruset Plads, hvor mange Fødder traver henover, er Gravens Sted nu blevet til. Men der er nogle, der synes, at saa maatte man næsten hellere fjerne det hele og lade Glemselen tage ogsaa det sidste. Eller hvad om, ogsaa i dette Tilfælde, som en bedre Udvej Menigheden eller en enkelt lod Vedbend eller andet faa Lov til at danne en lille heget Plet, let at holde og dog pietetsfuld, over

den gamle Grav, der nu er som Alfarvej, kun markeret af et gammelt Kors, der af en eller anden Grund fik Lov til at blive staaende. Eller hvad om man gjorde, som det sker saa mange Steder: saae Græs over det hele og lod en pænt holdt grøn Flade med lidt vildtvoksende Blomster i dække de gamle Grave, som ingen paarørende nu mere kommer for at holde vedlige. Saadan er der gjort med den Grav, som ses tilhøjre Side 125. — Den netop hundrede Aar gamle, smukke Sandsten er indmuret i Kirkegaardsmuren og taler endnu til dem, der gaar over Kirkegården, om Forældres dybe Sorg over tvende haabefulde Ynglinge, der »være i Livet deres Forældres Glæde og bragte dem ved deres Død den første Sorg«. Hundrede Aar er gaaet, siden de Dødsfald skete, og Gravene er sløjfet, men dog ikke sløjfet, for over dem breder sig det friske, grønne Græs med vilde Urter i, og naar dette holdes i Orden med et Minimum af Umage, er der paa værdig Maade holdt Hævd over en gammel Grav.

Soldatergrave i Holland

Af Kirkegaardsass., Havebrugsk. Mogens Skrydstrup

Rundt omkring i Holland findes der spredte Grave eller regulære Militærkirkegaarde, hvori de Faldne fra Krigen og Slagene i Maj 1940 ligger jordet.

Den største af Krigskirkegaardene er sikkert den paa *Grebbeberg* ved Byen *Rhenen*

i Østholland, hvor 6—700 er begravet. Den ligger meget smukt midt i en Skov. Paa Indgangsporten, der er af tynde afbarkede Træstammer, staar det hollandske Vaaben paa den ene Side og det tyske S.S.-Vaaben paa den anden (se Fig. 271). Til venstre paa Kirkegården ligger Hollænderne, til højre Tyskerne. En elegant klædt Betjent staar Vagt, og der maa ikke tales højroset paa Kirkegården; man maa ikke ryge, og man skal gaa med blottet Hoved.

Den tyske Side er langt den smukkeste, da Gravmælerne her udelukkende bestaar af bejsede Trækors og derfor giver en smuk Helhedsvirkning, hvorimod den hollandske Side virker meget forvirret, da de Efterladte har Tilladelse til selv at arrangere Gravene og Gravmæler; der er saa mange grimme Glaskasser med kunstige Blomster, Billede af og Breve fra den Afdøde og lignende, der er typiske for Katholikerne. Men alt dette er desværre i nøje Kontakt med den hollandske Tradition for Kirkegaardskultur.

De fleste Kirkegaarde paa Landet er ganske smaa med ca. 10—30 Gravsteder. Mange ligger meget smukt i frie Omgivelser, — alt efter Stedet, de faldt. En Fællesgrav ligger lige ved en Autostrada i det vestlige Holland midt paa en aaben Mark, hvor Køer græssede lige op til den runde Grav, som ved mit Besøg dér i 1940 kun var omgivet af et lavt Hegn. Her havde en Bombe truffet en Transportbil med Soldater, og samtlige 23 var dræbt øjeblikkelig.

Hesselø Kirkegaard

Af Overassistent, Havebrugskandidat A. Hilsøe

Naar man definerer en Kirkegaard som en ved gejstlig Medvirken indviet Begravelsesplads for forskellige, hinanden uvedkommende Mennesker, og altsaa ikke regner de enkelte private Begravelsespladser ved forskellige Slotte og Herregaarde (f. Eks. ved Ledreborg ved Lejre) for Kirkegaarde i almindelig Forstand, tør man vist trygt be-

Fig. 271.
Soldaterkirkegaard
ved Grebbeberg
i Holland.